

Hallinto ja politiikka

Suomen valtiomuoto on tasavalta. Suomen valtion päämies on presidentti, joka valitaan kuudeksi vuodeksi kerrallaan suoralla kansanvaalilla. Presidentti vahvistaa lait, nimittää korkeimmat virkamiehet ja johtaa ulkopoliittikkaa yhteistyössä valtioneuvoston kanssa. Yleensä Euroopan unionia koskevia asioita hoitaa pääministeri.

Virallisessa kielenkäytössä pääministeri ja muut ministerit muodostavat valtioneuvoston, mutta arkikielessä valtioneuvostoa kutsutaan lähes poikkeuksetta hallitukseksi. Virallisessa kielenkäytössä hallituksen taas muodostaa valtioneuvosto ja presidentti yhdessä.

Hallinto

Hallitus, jota johtaa pääministeri, käyttää toimeenpanovaltaa eli huolehtii hallinnon juoksevista asioista. Pääministeri valitaan puolueiden välisissä hallitusneuvotteluissa ja pääministeri nimittää hallitukseen yleensä noin tusinan muita ministereitä. Valtion budjetin laatiminen ja lakiehdotusten valmistelu tapahtuu myös osittain ministerien alaisissa ministeriöissä.

Perustuslain mukaan valta kuuluu Suomessa kansalle ja korkeinta hallitusvaltaa Suomessa käyttää kansan valitsema eduskunta. Eduskunta on 200-jäseninen suhteellisella vaalilla valittava yksikamarinen parlamentti. Eduskuntavaalit pidetään neljän vuoden välein. Eduskunnan enemmistö voi vaihtaa hallituksen antamalla istuvalle hallitukselle epäluottamuslauseen. Eduskunta säätää lait ja hyväksyy valtion budjetin. Suomessa ei ole perustuslaillista tuomioistuinta, vaan eduskunnan perustuslakivaliokunta valvoo valmistavien lakien perustuslain mukaisuutta.

Suomi siirtyi ensimmäisten maiden joukossa yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen. Suurimmat puolueet ovat lähes tasavahvat Suomen Keskusta, Kansallinen Kokoomus ja Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. Tulopoliitikassa Suomessa on käytössä ns. kolmikanta, jossa tulonjaosta ja työehdoista sovitaan työmarkkinajärjestöjen ja valtion kesken. Neuvoa antavia kansanäänestyksiä on järjestetty vain kaksi Suomen historiassa: kieltolain kumoamisesta ja Euroopan unionin jäsenyydestä.

Suomen oikeusjärjestelmä on jaettu tuomioistuimiin ja hallinto-oikeuksiin. Tuomioistuimet käsittelevät siviili- ja rikosjuttuja. Hallinto-oikeudet käsittelevät julkisen hallinnon asioita. Korkeimmat oikeusasteet ovat korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus.

Valtion aluehallinto

Valtion aluehallintoa varten Suomi on jaettu lääneihin, joita on tällä hetkellä viisi, sekä Ahvenanmaan itsehallinnolliseen maakuntaan.

- Etelä-Suomen lääni
- Itä-Suomen lääni
- Lapin lääni
- Länsi-Suomen lääni
- Oulun lääni
- Ahvenanmaan maakunta

Lääninhallinnossa ei ole vaaleilla valittuja edustajia; presidentti nimittää lääninhallituksen johtajan, maaherran. Nykyinen läänijako on ollut voimassa vuodesta 1997, jolloin tehtiin lääninuudistus. Ennen uudistusta läänejä oli yksitoista tai kaksitoista riippuen siitä, laskettiin Ahvenanmaa lääniksi vai erilliseksi maakunnaksi.

Valtion paikallishallintoa varten läänit on jaettu edelleen 90 kihlakuntaan.

Paikallishallinto

Itsehallinnollinen perusyksikkö on kunta, joita on vuoden 2007 alusta 416. Kunnat perustettiin 1860-luvulla annetun kuntalain mukaisesti. Perustana olivat vanhat kirkkopitäjät. Pitkään kuntien olemassaoloa säätelikin kirkollinen aluejako ja usein entiset kappeliseurakunnat itsenäistyivät omiksi melko pieniksi kunnikseen. Nykyisin tavoitteena on aiempaa suurempien kuntayksiköiden syntyminen.

Kuntien hallinnon ja talouden ylin päättävä elin on kunnanvaltuusto, joka valitaan joka neljäs vuosi järjestettävillä yleisillä, yhtäläisillä ja salaisilla kunnallisvaaleilla. Kunnanvaltuuston keskeisin tehtävä on päättää kunnan tuloista ja menoista. Valtuuston päätösten toimeenpanevana elimenä kunnassa toimii kunnanhallitus, jonka jäsenet valitaan suhteellisesti valtuustopaikkojen jakautumisen mukaan. Hallitus myös valmistelee asiat valtuustolle. Kaupunginjohtajat ja muut korkeimmat virkamiehet toimivat kunnanhallituksen esittelijöinä. Erilaiset lautakunnat avustavat hallitusta toimissaan. Lautakuntien kokoonpano noudattelee kunnanhallituksen esimerkkiä. Kunnanhallitus voi alistaa kaikki lautakunnissa tehtävät päätökset omaan päätökseensä.

Paikallinen aluehallinto

Maakunnat toteuttavat kunnallinen itsehallinnon alueellisella tasolla. Läänijaon uudistuksen yhteydessä 1997 perustettiin maahan 20 maakuntaa, jotka osittain perustuvat historiallisiin maakuntiin. Nykyiset maakunnat ovat erillään valtionhallinnosta, ja niitä ohjataan ja johdetaan kunnallisen itsehallinnon antamin opastein.

Heti perustamisensa jälkeen maakunnilla ei ollut kovin selkeää roolia, ja niiden tehtävät muodostuivat lähinnä aluesuunnittelusta ja seutukaavoituksesta. Euroopan unioni korostaa toimissaan paljon alue- ja maakuntatasoa, mikä on antanut näille itsehallinnollisille yksiköille runsaasti uusia tehtäviä.

Koska on ehdotettu, että kunnallishallintoon tullaan tekemään muutoksia lähivuosina, on mitä todennäköisintä, että myös maakuntatason aluehallinto tulee muuttumaan. Eräiden hurjimpien tavoitteiden mukaan se tulisikin olemaan aluehallinnon perusyksikkö, johon nykyiset kunnat tehtävineen sulautettaisiin, tai korkeintaan kuhunkin maakuntaan kuuluisi vain muutama erillinen kunta ja maakunta hoitaisi kaikki keskeiset toimialat.